



Näringsdepartementet

## Angående utredning rennäringslagstiftningen

Kiruna kommun ser mycket positivt på en utredning om modernisering av rennäringslagstiftningen. Den otydliga och föråldrade lagstiftningen har skapat många tolkningar såväl som konflikter. Detta har förstärkts genom den så kallade Girjasdomen, som många anser var svårtolkad och otydlig, men även andra liknande domar där utfallet har varit annorlunda. Det är många fler än de renskötande samerna som berörs av lagstiftningen och många olika aspekter måste beaktas vid tolkningen av rättsläget. Arbetet med rennäringslagstiftningen är en mycket komplex process med många frågeställningar om både minoritetsfrågor och markrättigheter. Det är därför av yttersta vikt att utredningen genomsyras av delaktighet och öppenhet. Kiruna kommun anser att lagstiftningen ska utformas så att rennäringen skyddas som allt annat kulturarv men inte på bekostnad av andra kulturarv eller andra viktiga och skyddsvärda intressen eller rättigheter.

### Rättigheter till land och vatten

Äganderätten till skog och mark innebär rättigheter men även skyldigheter. Det är inte bara statens mark som kan vara aktuell när det gäller samebyarnas brukande av mark. Äganderätt av skog och mark har begränsningar och är ingen villkorlös rätt för privata markägare. Med stöd av dagens lagstiftning får renskötande samer som är medlemmar i en sameby använda annans mark och vatten till underhåll för sig och sina renar. Samebyarna kan låta sina renar vistas och beta på annans mark utan att markägaren kan påverka eller neka. Markägarna blir därmed begränsade i sin användning av sin egen mark och de får inte heller förhindra eller vidta åtgärder som medför avsevärd olägenhet för renskötseln. Samebyarnas brukande av marken kan även innebära ekonomisk skada för markägaren och ändå kan markägaren inte påverka brukandet. Det är av vikt att utredningen ser över möjligheten att lagstifta så att markägare kan bestämma över och bruka sin egendom eller erhålla ersättning för annans brukande.

Renskötselrätten gäller under obegränsad tid eller så länge renskötseln bedrivs. Denna rättighet har en särställning i jämförelse med andra bruksrätter som till exempel arrende, jaktupplåtelse och servitut. Andra bruksrätter grundas på avtal, är tidsbegränsade, kan omförhandlas och sägas upp av endera parten. Renskötselrätten däremot är en ensidig rättighet där möjligheten att påverka endast finns hos ena parten. Utredningen behöver därmed se över om renskötselrätten måste ha en särställning överordnad andra liknande rättigheter.

Utredningen bör belysa och ta hänsyn till att förutsättningarna har förändrats sedan rennäringslagstiftningen tillkom. När rennäringslagstiftningen skrevs bedrevs renskötseln under andra former än idag och utgjorde huvudnäring tillsammans med jakt och fiske. Behovet av tillgång till land och vatten såg annorlunda ut än idag. Samerna levde då ute i väglöst land under längre perioder och utan bekväma transportmöjligheter. Samebyarna fick därför lagstiftad möjlighet att använda sig av det som naturen har att erbjuda. Idag finns bekvämligheter att använda och det är även lättare att transportera sig. Förutsättningarna har förändrats och vi lever idag under moderna förhållanden, så även renskötarna i samebyarna som idag även kan ha ett förvärvsarbete på sidan om rennärigen.

### **Jakt- och fiskeupplåtelser**

Dagens lagstiftning tillåter renskötande samer att jaga och fiska på annans mark som ingår i samebyns betesområde. Lagstiftningen har även tolkats så att det är samebyarna som genom sin urminnes hävd har rätten att upplåta jakt- och fiskerätt till andra. Samernas rätt till jakt och fiske enligt urminnes hävd torde handla om brukandet och inte om upplåtandet. Formellt så innebär lagstiftningen en inskränkning i äganderätten för markägarna. Det innebär även att alla jägares och fiskares möjligheter att utöva sina intressen och eventuellt sin kultur ligger i händerna på en liten grupp människor som har eget intresse i frågan.

En lagstiftning bör utformas så att det är en statlig myndighet som beslutar om upplåtelsen av jakt- och fiskerätt. På så sätt tillgodoses samtligas intressen på ojäviga grunder och på bästa sätt, vilket innebär att risken för omfattande konflikter minskar. Makten att bestämma över annans mark eller jakt- och fiskerättigheter ska inte ligga på en grupp som själva har ett intresse i frågan. Dagens lagstiftning är otydlig och har gett upphov till många tvister mellan markägare och renskötare. I detta sammanhang bör utredningen även se över jaktlagen och fiskelagen.

Som rennäringslagen tolkas idag har samebyarna befogenheten att fatta beslut om upplåtelse av jakt- och fiskerätt. Beslutet kan dock endast överklagas av sameby. Utredningen bör se över möjligheterna att överklaga så att detta anpassas i enlighet med Europakonventionen för mänskliga rättigheter som säger att beslut som handlar om civila och medborgerliga rättigheter alltid ska kunna överklagas. Ett beslut om jakt- och fiskerätt påverkar den enskilda personen och borde därmed rimligtvis vara överklagningsbart för den berörda.

### **Hänsyn vid markanvändningen**

Lagstiftningen behöver förtydliga vad som gäller avseende renskötarna, genom samebyn som sakägare, som begrepp och deras roll i planerings- och tillståndsprocesserna som till exempel vid detaljplanering och bygglovsärenden. Lagstiftningen behöver bli tydligare för att förebygga konflikter, överklagningsprocesser och förseningar av andra för samhället väsentliga investeringar som påverkar långsiktig hållbarhet, utveckling och tillväxt.



Miljöbalkens övergripande mål är att främja en hållbar utveckling för kommande generationer och då främst med tanke på att naturen har ett skyddsvärde och att människans brukande av naturen innefattar ett förvaltningsansvar för människan. I miljöbalken finns bestämmelser som ska ge ett skydd mot exploatering av naturresurser samtidigt som bestämmelserna ska ge ett skydd mot åtgärder som kan försvåra exploatering av naturresurser. Detta behöver utredas och förtydligas så att tolkningsmöjligheterna blir mindre.

I miljöbalken finns regler avseende områden som är av riksintresse och därför ska skyddas. Vad som avses med riksintressen behöver utredas och förtydligas med beaktande av vårt moderna samhälle. Det bör även tas fram tydligare kriterier för tillfällen när olika skyddsvärda intressen konkurrerar med varandra. Ett allmänt intresse som är skyddsvärt, som till exempel det rörliga friluftslivet, kan konkurrera med ett riksintresse. Om tydliga riktlinjer och kriterier inte finns blir bedömningen godtycklig.

Utredningen bör även se över bestämmelser om intrångsersättning vid all exploatering i områden där renbete förekommer så att det säkerställs att ersättningen till samebyarna aldrig är lägre än storleken på skadan.

Om exploateringen skulle stoppas på grund av allt för stor hänsyn till rennäringen kan samhällsutvecklingen bli hämmad.

### **Renbetesområden**

Renskötselrätten innebär att vissa marker kan användas hela året för bete och andra kan användas endast till vinterbete. Rennäringslagen anger vilka marker som är året-runt-marker men inte hur långt vinterbetesmarkerna sträcker sig. Renskötsel får bedrivas utanför lappmarkerna och renbetesfjällen där renskötsel av ålder bedrivs vissa tider av året. Då området inte är definierat har det blivit domstolarna som måste precisera detta. Den otydliga lagstiftningen innebär att markägare och samer måste strida om dessa frågor i domstolar.

Vid förändring av lagstiftning är omvärldsbevakning ofta en viktig del. I Finland är lagen tydligt utformad och områden där rennäring får ske är begränsad till vissa klart angivna geografiska områden, så även i Norge. I Sverige är områdena diffusa i lagstiftningen och områdena kan tendera att bli större med tiden genom tolkning av lagen och genom skapandet av rätt.

### **Slutkommentar**

Det ligger nära till hands att befara att risken är stor att en liten del av Sveriges befolkning kommer att styra friluftslivet för en stor del av befolkningen. Den totala ytan av Sveriges 51 samebyar täcker nästan halva landet. Vid en modernisering av rennäringslagstiftningen bör hänsyn även tas till de eskalerande konflikterna i de områden som berörs. Det finns flera minoritetsgrupperingar som känner att de har rätt till vissa delar av landet och till sin kultur och därmed samma rättigheter som samerna. Som rennäringslagstiftningen tolkas idag skiljer man även på renskötande samer och icke renskötande samer, vilka har tilldelats olika rättigheter.

En lagstiftning ska vara modern, förutsägbar och skriven på så sätt att den överensstämmer med de omständigheter och förutsättningar som råder vid den tiden. Om en lagstiftning är föråldrad och skapad utifrån dåtidens förutsättningar blir det svårt att applicera på moderna förhållanden. En lagstiftning ska även genomsyras av klarspråk och rättvisa. I Sverige finns många minoriteter där dessa nu ställs mot varandra och där de som inte tillhör någon minoritet ställs helt utanför.

Det är även av vikt att under utredningen beakta andra avgöranden och grunder i liknande den så kallade Girjasdomen, där utfallen har varit olika.

Det viktiga under utredningen är att se över möjligheten att lagstifta för att på bästa sätt underlätta och främja en samexistens för samebyar, andra minoriteter, staten, näringslivet och enskilda. Utredningen bör fokusera på att skapa en lagstiftning som grundar sig i allas grundläggande rättigheter till våra naturtillgångar och friluftsliv och som samtidigt ger samerna förutsättningar att bedriva sin kultur och rennäring. Lagstiftningen ska genomsyras av alla människors likhet inför lagen och allas lika värde. En lagstiftning som positivt särbehandlar en liten grupp och därmed gör skillnad på folk är en grogrund för konflikter och inte förenligt med grundläggande mänskliga rättigheter.

Mot bakgrund av ovan ser Kiruna kommun fram emot en lagstiftning som inkluderar samtliga svenska medborgare och som inte exkluderar någon.



Gunnar Selberg (C)  
Kommunstyrelsens ordförande



Lennart Andersson  
Kommundirektör